خوێندنەوەیەک بۆ کتێبی (مەیادە، کیژەکەی عێراق) یان سەربوردەی ژنە زیندانییەکانی ناو دەزگای ئەمنی بەغدا

هیوا ناسیح

کتێبی (مەیادە کچەکەی عێراق، ژنێک ئەشکەنجەی زیندانەکەی دەگێڕێتەوە). ئەم کتێبە کە نزیکەی ٤٠٠ لاپەڕەی قەبارە مامناوەندە، بە زمانی ئینگلیزی ساڵی ٢٠٠٣ دوای روخانی رژێم لە نیویۆرک چاپ و بڵاو دەبێتەوە. بریتییە لە گێڕانەوەی چیرۆکی راستینە و سەربوردەی کۆمەڵێک ژن و کچی زیندانیکراوی سەردەمی بەعس لە نێو دەزگای بەدناوی ئەمنی بەڵەدییەی لە بەغدا لە ساڵی 1999دا.
خانمەرۆژنامەنوسی ناسراوی ئەمریکی (جین سەسۆن) دایڕشتۆتەوە و بڵاویکردۆتەوە، ئەمەش بە رێککەوتن لەگەڵ مەیادە عەسکەری، خاوەنی گێڕانەوە و رووداوەکان. یەکەم چاپی ئەڵمانی هەمان ساڵ کە لەلایەن چوارکەسەوە وەرگێڕراوە لە ئەڵمانیا بڵاوکراوەتەوە, تا ساڵی ٢٠٠٨ چاپی پێنجەمی لەوێ بڵاوکراوەتەوە، من ئەمەیانم خوێندۆتەوە.
ئەم خانمە ڕۆژنامەنوسە ناسراوەی کە نزیکەی ١٢ ساڵ لە سعودیە ژیاوە، بۆیە باش شارەزای ژیان و گوەزران و نەریت و بەهاکانی عەرەبی و ئیسلامییە، هاوینی ساڵی ٢٠٠٨ سەروەختی حوکمی سەددام و گەمارۆی ئابوری بە هۆی سزاکانی ئەنجومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی لەسەر عێراق بە هۆی بوونی چەکی کیمیاوی و بایۆلۆجی، کە سەددام نکۆڵی لێدەکرد، ئەم بۆ کاری راگەیاندن وەک رۆژنامەنوسێک سەردانی بەغدا دەکات و لەوێ مەیادە دەناسێت و دەبێت بە وەرگێڕی ناوبراو. دوای چەند هەفتەیەک کارەکەی تەواو دەبێت و دەگەڕێتەوە ئەمریکا. بەڵام پەیوەندییەکی زۆر توند و رۆحی لە نێوانیان دروست دەبێت و بە نامە و تەلەفون بەردەوام دەبێت. مەیادە ماوەیەک ون دەبێت و دوای دەرکەوتنەوەی کە لەزیندان بووە، دەگاتە لای دایکی لە عەممان و لەوێوە بەش بەش چیرۆکی زیندانیکردنی و رەوشی قێزەونی ناو زیندانەکەی بۆ جین دەنێرێت، تا لەو ئەنجامدا ئەم کتێبەی لێ بەرهەم دێت.
مەیادە، کە ناوی تەواوی (مەیادە نزار جەعفەر عەسکەریی)ە، واتە کوڕەزای جەعفەر عەسکەرییە، کە لە ساڵانی بیستەکان و سییەکانی

سەدەی رابردوودا یەک لە کەسایەتییە سیاسی و سەربازییە کاریگەرەکانی عێراق بووە، ماوەیەک وەزیری بەرگری و دووجاریش سەرۆکوەزیرانی عێراق بووە. نوری سەعید کە دەکاتە خاڵی باوکی مەیادە ساڵانێکی درێژ سەرۆکوەزیرانی عێراق بووە، چونکە جەعفەر عەسکەریی زاوای نوری سەعیدی بووە،. لە دایکیشەوە مەیادە هەر لە خێزانێکی بەناوبانگی بەغدایە، دایکی ناوبراو ناوی سەلوایە کچی (ساتع الحوسری)یە کە بە دامەزرێنەر و باوکی بیری نەتەوەیی عەرەبی دادەنرێت و نوسەر و ئەکادیمییەکی ناسراوی سەردەمی خۆی بووە، ئەم یەکەم جار لە مێژووی عێراقدا وەزارەتی پەروەردەی دروستکردوە و قۆناغەکانی خوێندنی عێراقی بە پرۆگرام و شێوازی ئەکادیمی ڕێکخستوە، چونکە شارەزای ئەو بوارە بووە، کە لەوسەردەمەدا ئەو پسپۆڕییە زۆر دەگمەن بووە. ماوەیەکیش خۆی وەزیر بووە. خێزانی مەیادە بەم هۆیەوە یەکێك بووە لە خانەوادە ناودار و بەدەستەڵات و دەوڵەمەندەکانی عێراق. باوکی لە بەهاری تەمەنیدا بە سەرەتان کۆچی دوایی دەکات، دایکیشی کە پەیوەندییەکی زۆر باشی بە دەستەڵاتدارانی بەغدا و عەرەب و هەندێک دیپلۆماسیە بیانییەکانیشەوە هەبووە لە عومانی پایتەختی ئوردون ژیاوە.

مەیادە لە ئەوروپا خوێندویەتی و بڕوانامەی زانکۆی هێناوە و ئینگلیزییەکی زۆر باشی زانیوە، لە گەنجیدا دەست دەکات بە کاری ڕۆژنامەنوسی و یەکێک دەبێت لە ڕۆژنامەنوسە بەتواناکانی سەردەمی خۆی لە سەرەتای هەشتاکاندا و بەم هۆیەوە سەددام دوو جار خەڵاتی دەکات (وێنەکانی ناوبراو لەگەڵ سەددامدا لە کتێبەکەدا بڵاوکراوەتەوە). دواتر لە مێردەکەی جیادەبێتەوە، ئەم کە دوو منداڵی هەیە، کە ناویان عەلی و فایە. ئیتر چاپخانەیەک لە بەغدا دەکاتەوە و چەند کەسێک کاری تێدا دەکەن و خۆی بەڕێوەی دەبات. لەوێدا کاری چاپکردنی مەلزەمە و پۆستەر و لەبەرگرتنەوە دەکات. ڕۆژێکی ئاسایی دەچێتە سەر کار و لە پڕ دوو کارمەندی ئەمنی بەعسی دێن و داوای لێدەکەن لەگەڵیان بچێت، ئیتر دەیبەن بۆ زیندانی بەلەدییات لە بەغدا، بەشی ٥٢ کە تەرخانە بۆ ژنە زیندانییەکان. ئەو زیندانە یەکێک بووە لە بەدناوترین شوێنی ئەشکەنجەدان و ئازاری جەستەیی و دەروونی زیندانییانی سیاسی. ئیتر لێرەوە چیرۆکەکە دەست پێ دەکات.

مەیادە کە نازانێت لە سەر چی گیراوە لە بەشی ٥٢ی زیندانەکە لە گەڵ ١٧ کچ و ژنی تردا زیندانی دەکرێت، کە تەمەنییان لە نێوان بیستەکان و پەنجاکاندایە، ئەو ژنانە هەندێکیان چەندان مانگ و هی تریان چەندان ساڵە لە ژێر ئەشکەنجەی دەرونی و جەستەیی و

سەختدان. ئەو هەموو ناوبانگ و دەوڵەمەندی و ناسراوی و پەیوەندییە تایبەتییانەیان لە سەرەتادا هیچ دادی نادا و لە هەمان دۆخی ئازاراوی و سەختی زیندانەکەدا وەک ئەوانی دی دەژی و کات بەسەر دەبات و ئەشکەنجەی توند و بێبەزییانەش دەدرێت. نەک هەر ئەمە ڕۆژانە گوێیان لە ئازار و هاوار و ناڵەی زیندانییەکان و ئەشکەنجەدانییان دەبێت. ئەو ژنە لە بەر تاریکی و سامناکی زیندانەکە لە کتێبەکەدا بە (ژنانی تارمایی) ناوی هاوزیندانییانی دەهێنێت، زۆربەیان لەسەر تاوانی بچوک، کە هیچ پەیوەندی بە سیاسەتیشەوە نییە، گومانییان لێ کراوە و بە سیاسیی تاوانبار کراون. ڕۆژانە بە بەرنامە بۆ لێکۆڵینەوە و ئەشکەنجەدان بانگ دەکرێن و دواتر لە ڕەوشێکی تەواو بێهێزی و زۆرجار بە بێهۆشی بە لەش و سەروچاوی خوێناوییەوە دەگەڕێنرێنەوە زیندانەکە. هەندێکیان کچی زۆر جوان و دڵگیرن و پێدەچێت تەنها بۆ ملکەچپێکردن و تێرکردنی ئارەزوو و ڕابواردنی بەڕێوبەرانی زیندان تاوانییان خرابێتە پاڵ و زیندانیکرابێتن. هەندێکیان لەسەر کەسوکاریان گیراون. مرۆڤ کە ئەو ئەشکەنجە و سوکایەتییانە دەبینێت، کە دەگاتە ڕادەی لە مرۆڤ خستنی زیندانییان و شکاندنی شکۆ و کەرامەتیان، درک بە دڕندایەتی بەعس و پاسەوانانی زیندان دەکات، کە چەندە دڵرەق و بێبەزەیی و نامرۆڤ بوونە! دیارە سەرجەم دەستەڵاتە دیکتاتۆر و تاکڕە و پۆلیسییەکان هاوشێوەن لەمەدا.

مەیادە دەڵێت (کاتی خۆی لە ڕۆمانێکدا خوێندومەتەوە، کە گوێلێبوون لە ئەشکەنجەدانی بێبەزییانەی کەسێکی بێتاوان، لەوە دڵتەزێن و بەئازارترە کە خودی خۆت ئەشکەنجە بدرێی، ئێستە تێگەیشتم ئەم وتەیە ڕاستە). لە نێو کچە زیندانییەکاندا یەکێکیان کە ناوی (سەمارا)یە، ژنێکی زۆر بێوینەیە لە ئیرادە و توانا و ملکەچنەبوون، سەرەڕای ئەو ئەشکەنجە زۆرانەی خۆی، کەچی وەک دەستەخوشکێک و پەرستیارێک بە سەرجەم ئەوانەی تردا ڕادەگات و تەداوییان دەکات، دەیانشێلێت، بەدەوریاندا دێت و دڵیان دەداتەوە. ئەم ژنانە کە لە چین و توێژی جیاجیای کۆمەڵگاوە هاتون، هەر یەکە و چیرۆکی خۆی هەیە، ڕۆژان و شەوانی تاریک و سامناک و درێژی زیندان بە دڵدانەوەی یەکتری و گێڕانەوەی چیرۆک بۆ یەکتری بەسەر دەبەن، هەندێک لەمانە خوێندەواری بەرزن، هەیانە دایکی چەند منداڵە و هەشیانە بەخێوکەری دایکوباوکە پیرەکەیەتی. یەکێکیان دکتۆرە. باسی کچە کوردێک دەکات ناوی (سەفانە یان زەفانە) و تەمەنی بیست ساڵ بووە، باوکی لە جەنگی کوێت کوژراوە، لە زانکۆ خوێندویەتی و لە بانکێک کاری کردوە، لەسەر ئەوەی بە ئیمزای ئەمەوە پارە بە

ناوی نەناسراوەوە وەرگیراوە دەسگیرکراوە و ئەشکەنجە دەدرێت، چونکە گومانی سیاسی بوونی کارەکە دەکەن.
مەیادە کاتێک زۆر بێتاقەت و بێزار دەبێت و نازانێت چۆن ئەو هەموو کاتە بەتاڵەی زیندان پڕ بکاتەوە، بەراوردی دەکات بەو رۆژانەی زۆر سەرقاڵ و پر کار و بێکات بوو دەڵێت (بیرمە پێشتر ئەوەندە سەرقاڵی ژیانم بووم، کە سەعاتەکانی رۆژ بەشی نەدەکردم، تا ئەرکەکانم جێبەجێ بکەم، کەچی ئێستا لەم زیندانەدا ژیانم بەشی ئەوە ناکات، کە سەعاتەکانی رۆژانەی ئێرەی پێ پڕ بکەمەوە!). ئەو کەبەردەوام دڵی لای کچ و کوڕەکەیەتی، کە دەبێت ئێستا لای کێ بن و کێ سەرپەرشتییان بکات.
ئەم چونکە پێشینەیەکی رۆشەنبیری فراوانی هەیە، دەست بە گێڕانەوەی مێژووی بۆ هاوزیندانییەکانی، دامەزراندنی وڵاتی عێراق، تا مردنی شا فەیسەڵی یەکەم ١٩٣٣ لە سویسرا، ئینجا شای نوێ و تا ڕوخاندنی شا و دامەزراندنی کۆماریی ساڵی ١٩٥٨. چیرۆکی ژیانی خۆی و باوانی و بنەماڵەکەیان، هەروەها چیرۆکی نهێنییەکانی ماڵی سەدام و پەیوەندی خراپ و ناکۆکی نێوان سەدام و ساجیدەی ژنی و هێنانەوەی ژن بەسەریدا لە لایەن سەدامی مێردییەوە. کە بەوردی ئاگادارە و زانیاری هەبووە. هەروەها باسی فازڵ بەڕاک دەکات، کە سەرکردەیەکی دڵسۆز و وریای بەعس بووە و پەیوەندییەکی توند و تۆڵی لەگەڵ ماڵی ئەماندا هەبووە، ئەو پیاوە دەگاتە سەرۆکی گشتی هەواڵگریی (ئیستخبارات)ی عێراق و یەک لە کەسە هەرە نزیک و دڵسۆزەکانی سەددام بووە، کەچی تەنها لەبەر ئەوەی ژمارە حسابییەکی بانکی لە سویسرا دەکاتەوە، دەیخەنە زیندان و پاش سوکایەتی و ئەشکەنجەدانێکی زۆر دەیکوژن. وەک چۆن هیچ دەستەڵاتێکی ستەمکار وەفای بۆ کەسە دڵسۆز و هەرە نزیکەکانی خۆشی نییە و رۆژێک لەناویان دەبات، کە کاری پێیان نەما! ئەمە لە نێو حزبە کوردییەکانیشدا هەیە.

لە باسی دڕندەی سەددامدا دەڵێت، سەدام بە ئەنقەست دەرمانی پێویستی نەخۆشیی کوشندەی نەدەنارد بۆ نەخۆشخانەکان تا زۆرترین مناڵ ببنە قوربانی و لە میدیای جیهانیدا وەک بەرئەنجامی ئابڵۆقەی ئابوری سەر عێراق دەنگبداتەوە، هەر بە هەمان مەبەست کاروانی ڕیزی تابوتی بەتاڵی رێکدەخست بەرەوگۆڕستان، گوایا مناڵی ساوای مردون لەبەر نەبوونی شیر و دەرمان…هتد. پاشان دێتە سەر چاوپێکەوتنێکی رۆژنامەوانی لەگەڵ عەلی حەسەن مەجید، و دەڵێت عەلی کیمیاوی کەسێکی زۆر گێل خۆبەشتزان و کەمزانیاری بوو بەڵام نکۆڵی لە ژیانی مناڵێتیی بە کولەمەرگی و هەژاری خۆی نەدەکرد.

پاش بەسەربردنی نزیکەی مانگێک ئینجا مەیادە تێدەگات، کە هەندێک بەیاننامەی دژ بە رژێم لە یەکێک لە خانەی چاپ و لەبەرگرتنەوانەی ئەو ناوچەیەی بەغدا چاپکراوە، کەچی بەعس دێت بۆ ئەوەی بەڵگەی لە سەر هیچ یەکێکیان هەبێت سەرجەم خاوەنی ئەو خانەی چاپکردنانە دەسگیردەکات و ئەشکەنجە دەدات، ئەمیش یەکێکە لەو گومانلێکراوانە!

دوای نزیکەی مانگێک دایکی مەیادە، کە وەک وتمان کەسایەتییەکی ناسراو بووە و پەیوەندییەکی بەرفراوانی هەبووە، واسیتەی بۆ دەکات و بە مۆڵەت و بەشێوەی کاتیی ئازاد دەکرێت، ئیتر دوای ئەمە، مەیاددە کەتەواو بێئومێد بووە لە ژیانی عێراق، بە یەکجاری لەگەڵ منداڵەکانیدا بەرەو ئوردن دەچێت و لەوێ نیشتەجێ دەبێت، وەک بەڵێنیشی بە ژنە زیندانییەکان دابوو، هەواڵی ئەوان بگەیەنێت بە کەسوکارییان لە رێگەی ژمارە تەلەفونەکانییانەوە، کە هەندێکیانی لەبەرکردبوو، هەندێکیانیشی لەسەر دیوی ناوەوەی تەنورەکەی نوسیبوو! هەروەک پەیمانیشی پێیان دابوو سەرجەم چیرۆکەکانیان بنوسێتەوە و بیگەیەنێتە دونیای دەرەوە، تا چیرۆکی ئازار و ئەشکەنجەی نامرۆڤانە و بێبەزەییانەیان بۆ جیهان ئاشکرا بێت.

ئەوەی جێگەی سەرنجە لێرەدا، دەڵێت، کاتێک سەدان کۆچکەر لە گەراجی گەورەی بەغدا بووین بەرەو عەمان بچین، لە پڕ عودەی بە خۆی و پڵنگێکەوە، کە بەزنجیرێکەوە بە دەستییەوە بوو لە سەیارە دابەزی و بە نێوماندا گەڕا، جوێنی دەدات و تفی لێ دەکردین و دەیگوت: ئێوە ناپاکن، عێراقی خۆشەویست بەجێدێڵن و دەچن بۆ دەرەوە!
وەک رەخنە و سەرنج، ناوبراو هەرچەندە بەعسی نەبووە، بەڵام رۆژنامەنوسێکی چالاکی دەزگای راگەیاندنی بەعس بووە. زۆریش سەرسامە بە بیروباوەر و فەلسەفەی فکریی ساتع ئەلحوسریی باپیری (باوکی دایکی)، لە کاتێکدا کە بیروباوەڕەکانی ئەو هەندێکیان شۆڤێنین، بۆ نمونە باوەڕی وایە سەرجەم کەمەنەتەوەکانی نێو وڵاتانی عەرەبی لەنێو بۆتەقەی ئوممە عەرەبیدا بتوێنەوە بۆ خزمەتی عەرەب و عروبە، وە ڕای وایە عەرەببوون شانازییە و دەبێت هەموو شتێکی بەقوربان بکرێت، تەنانەت یەک لە کتێبەکانی بە ناوی (العروبە اولا)وەیە!
دەبوو مەیادە وەک کەسێک کە لە ئەوروپا خوێندوێتی، رەخنەی لەو بیرکردنەوانەی گرتبا. لەمانەش هەموو سەیرتر، پاش ئەو هەموو ئازاردان و سوکایەتییانەی پێی دەکرێت، تەنها رەخنە لە کاروکردەوەکانی سەددام و بەعس دەگرێت، بەڵام نابێتە ئەندام لە حزبێکی نەیاری سەددامدا یان دژی رژێم هیچ چالاکییەک ناکات، یان لای

کەمی لەو کتێبەدا باس نەکراوە، کە کارێکی دژ بە رژێم کردبێت وەک خەبات دژ بە دیکتاتۆرییەت و سەرکوتکردن. دواتر چیرۆکی زۆربەی ژنەزیندانییەکان دەگ□□تەوە. لە بەدواداگەڕانیشم بۆ ئەم ژنە، زانیم کە ساڵی ٢٠٠٥ بە شێرپەنجە کۆچی دوایی کردوە‌.
تێبینی: باسکردن لە زەبروزەنگی بە‌عس ئەوەندەی گەردیلەیەک لە ستەم و بێدادی و زۆرداری دەستەڵاتی کوردی کەمناکاتەوە.

سەرچاوە: MAYADA; Tochter des Iraks, Eine Frau berichtet von den Schrecken ihrer Folterhaft, Weltbid, 5. Auflage 2008, ISBN 978-3-89897-832-3